

University of Groningen

Margaretha Dubois Ingelson, Den store läsaren. Författaren, tänkaren, resenären. Algot Ruhe 1867–1944. Carlssons. Stockholm 2016

Broomans, Petra

Published in:

Samlaren. Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Broomans, P. (2016). Margaretha Dubois Ingelson, Den store läsaren. Författaren, tänkaren, resenären. Algot Ruhe 1867–1944. Carlssons. Stockholm 2016. Samlaren. Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning, Årgång 137(2016), 287-291.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 137 2016

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

Innehåll

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg
Göteborg: Lisbeth Larsson
Köpenhamn: Johnny Kondrup
Lund: Erik Hedling, Eva Härtner Aurelius
München: Annegret Heitmann
Oslo: Elisabeth Oxfeldt
Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin
Tarru: Daniel Sävborg
Uppsala: Torsten Petersson, Johan Svedjedal
Zürich: Klaus Müller-Wille
Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Vilkund (uppsatser) och Andreas Hedberg (recensioner)
Biträdande redaktör: Ljubica Miočević

Inlagens typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Svenska Akademien, Vetenskapsrådet och Sven och Dagmar Salmén Stiftelse

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelit.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2017 och för recensioner i september 2017. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367-8.
Svenska Litteratursällskapet kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978-91-87666-36-0
ISSN 0348-6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2017

Jonas Åkstrand, Myr och metall. Värde-
modell i litteratur och ekonomisk prosa under
tidigt 1800-tal · 5

Tim Berners-Lee, "Du måste försöka leva dig
in i min situation!" Ironi, humor och det
patetiska hos Kristina Lugn · 31

Anna Bohlin, Den svenska 1840-talsromanen
som nationell karografi · 38

Kristian Larsson, Att transferera en roman.
Die Klavierspielerin mellan det österri-
kiska, ryska och svenska kritikerfältet · 87

Alfred Sjödin, Bellman, Hafiz, Anakreon:
Gustaf Ljunggren och världslitteraturens
skala · 118

Sten Wierand, Fakra, fiktion, fiktion?
Elisabeth Åsbrink och *Wienerwald*
står träden kvar ur ett fiktionsteoretiskt
perspektiv · 143

Hampus Östb Gustafsson, Dikren i "den nya
fredens värld". Litteraturredaktör i tidskrif-
ten *Samtid* och *Framtid* 1944-1949 · 181

Recensioner av doktorsavhandlingar
Tamara Andersson, Den ensamma sönjungs-
frun. Om Carina Rydbergs jagberättande
ur ett genreperspektiv (*Anna Forsberg*) ·

207

Cecilia Annell, Begärets politiska potential.
Feministiska motståndstrategier i Elin
Wägners *Pennskaftet*, Gabrielle Reuters
Aus Guier Familie, Hilma Angered-
Strandbergs *Lydias Vilt* och Grete Meisel-
Hess *Die Intellektuellen* (*Jenny Bergenmar*) ·

214

Christoffer Dahl, Litteraturskilders legiti-
mitet. En analys av skrift och bild i fem
läromedel i svenska för gymnasieskolan
(*Bente Amorsbakken*) · 222

Övriga recensioner
Per Thomas Andersson, Forttelling og følelse.
En studie i affektiv narratologi (*Lars-Åke
Skoldin*) · 279

Karl Berglund, Mordförpackningar. Omslag,
titlar och kringmaterial till svenska pock-
erdeckare 1998-2011 (*Kerstin Bergman*) ·

285

Johan Edlund, Modernitet och myt. Avför-
trollning och återförtrollning i Knut
Hamsuns *Sult*, *Mytterier* och *Pan* (*Bjarne
Markussen*) · 229

Arne Florin, Hur leva sitt liv? Om livshäl-
ning och retorik i Claes Hyltens förfat-
tarskap (*Ingermar Haug*) · 236

Mariha Johansson, Läs, förstå, analysera.
En komparativ studie om svenska och
franska gymnasielärares reception av en
narrativ text (*Anna Norderström*) · 242

Per Lindegård, Gentalets verden i Inger
Christensens digtning (*Dag Ringgaard*) ·

250

Ingeborg Löfgren, Interpretive Skepticism.
Stanley Cavell, New Criticism, and Lite-
rary Interpretation (*Toril Moi*) · 258

Daniel Pedersen, Tårarnas poetik. Nelly
Sachs tidiga författarskap fram till och
med *In den Wohnungen des Todes* (*Ingrid
Nielsen*) · 264

Neal Ashley Conrad Thing, I dialog med
Proust. Den danske Proustreception
genom hundrede år (*Karin Gundersen*) ·

269

Adam Wickberg Månsson, Cultural Techni-
ques of Presence. Luis de Góngora and
Early Modern Media (*Mercedes Blanco*) ·

273

- Margaretha Dubois Ingelson*, Den store læsaren. Författaren, tänkaren, resenären Algot Rulhe 1867–1944 (*Petra Bromans*) • 287
- Emelie Enckell*, Olof Enckells liv i centrum av en kultur (*Agneta Rahikainen*) • 291
- Peter Forsgren*, Norrland som koloni och utopi. Olof Högborgs *Den stora vreden*, Ludvig Nordströms *Peter Svenske historia* och berättelsen om Sverige (*Anders E. Johansson*) • 293
- Torhjørn Forslid*, *Jon Helgason*, *Lisbeth Larsen*, *Christian Lenemark*, *Anders Ohlsson* & *Ann Steiner*, Höstens böcker. Litterära värdeförfandlingar 2013 (*Karl Berglund*) • 297
- From the Sublime to City Crime. Red. Maurizio Ascari & Stephen Knight (*Dag Hedman*) • 302
- Jørgen Haugen*, Dommedag og djevelpakt. Henrik Ibsens forfatterskap – fullt og helt (*Roland Lyssell*) • 304
- Martin Hellström*, Pippi på scen. Astrid Lindgren och teatern (*Sara Van den Bossche*) • 310
- Peter Lutherson*, Förlorare. Noteringar om 1800-talens eros (*Jenny Westerström*) • 313
- Ann-Sofie Lönngren*, Following the Animal. Power, Agency and Human-Animal Transformations in Modern, Northern-European Literature (*Marie Öhman*) • 315
- Nordic Mythologies. Interpretations, Intersections, and Institutions. Red. Timothy R. Tangherlini (*Daniel Sävborg*) • 317
- Henry Power*, Epic into Novel. Henry Fielding, Scriblerian Satire, and the Consumption of Classical Literature (*Conny Svensson*) • 322
- Bo Sigrell*, Sandemose och narcissism (*Anna Forsberg*) • 325
- Stempelslag. Lesninger i nordisk politisk litteratur. Red. Even Igland Diesen, Ole Karlsen & Elin Steingrundet (*Jimmy Valovic*) • 327
- Paul Tennant*, Livsvitnet Måjken Johansson (*Margaretha Fahlgren*) • 328
- Tom nu dit glas, se Døden på dig venter. Nye vinkler på Bellman. Red. Per Olsen, Randi
- Larsen & Hans Lundsteen (*Aage Jørgensen*) • 331
- Marie Öhman*, Det mänskliga naturen. Posthumanistiska perspektiv hos Lars Jakobson, Peter Höeg och Kerstin Ekman (*Ann-Sofie Lönngren*) • 336
- Svenska Litteratursällskapets årsmöte 2016 • 340
- Svenska Litteratursällskapets stadgar • 341
- Svenska Litteratursällskapets styrelse och arbetsutskott • 342
- Av Svenska Litteratursällskapet utgivna skrifter • 343

som huvudsakligen lyfter fram kvinnliga föregångare, vardagsrealism och faktorer som ses som personliga och privata, men inte politiska" (174). Han konstaterar också att det finns ett tydligt hierarkiserande drag i detta där de manliga författarna och deras texter värderas högre än de kvinnliga. Ibland riskerar Berglund dock nästan att själv falla in i genusfällan, som när han utan egentliga belägg om-talar vissa författare (som Håkan Nesser och Arne Dahl) som "högstatusförfattare" (165).

Även om det finns enstaka exempel som bryter genusbildet (mest markant gäller det Aino Tro-sell och Johan Theorin) är det annärkningsvärt att polariseringen är så extremt tydlig. Berglund konstaterar dock att "den könsbundna inramningen är troligtvis starkare än de litterära skillnaderna" (175), och än en gång kan man önska att han även haft möjlighet att analysera det som befinner sig innanför paketeringen, de enskilda böckernas texter. I det här fallet hade det dock varit ett än mer omfattande arbete då det inte bara skulle ha inneburit att titta på innehållsmässiga aspekter utan också på litterär stil. Man kan emellertid hoppas att detta kan bli föremål för en framtida studie av Berglund eller någon annan.

Intresset för svenska deckare är stort internationellt sett, tillräckligt stort för att Berglund egentligen helt borde skriva på engelska för att kunna dela och uppmärksammas i den internationella forskningsdebatten. Större delen av forskningen kring svenska deckare bedrivs idag utomlands, och för den akademiska spridningens skull kan jag därför önska att *Mordförpackningar* åtminstone försetts med en engelsk sammanfattning. Liksom *Deckargenren under lupp* är *Mordförpackningar* informationstät och presenterar stora mängder grundforskning som kommer att vara mycket användbar för andra forskare. Samtidigt som detta gör boken akademiskt gedigen gör det den också lite svårillgänglig för den deckarintresserade allmänheten. Jag kan komma på mig med att önska att Berglund med tanke på det stora allmänna intresset för ämnet – och när han ändå skriver på svenska – i ännu större utsträckning hade plockat ner den teoretiska och akademiska apparaten i slutnoterna för att skapa en mer lärtillgänglig bok, en bok som då kunde ha närt betydligt fler läsare. Nu är det tveksamt om *Mordförpackningar*, trots det lockande och deckarinspirationade omslaget – kommer att nå särskilt långt utanför de akademiska kretsarna.

Kerstin Bergman

Margaretha Dubois Ingelsson, *Den stora läsaren. Författaren, tänkaren, resenären Algot Ruhe 1867–1944*. Carlsson. Stockholm 2016.

Ibland finns det forskare som har "flair" när det gäller nya spännande forskningsfält. Det gäller även för Margaretha Dubois Ingelsson, då hon år 1989 disputerade med avhandlingen *Algot Ruhe. Kulturförmedlare och europeisk visionär* (Lund). När man läser inledningen till denna avhandling idag får man ett slags djupa vukänsla och en förvånsfull spänning uppstår. Var det inte just på 1980-talet som Michel Werner och Michel Espagne introducerade termen "cultural transfer" (1985) och 1987) och pläderade för ett nytt perspektiv inom den jämförande litteraturvetenskapen? Espagne har sedan dess blivit en av de ledande gestalterna inom forskningsfältet "kulturförmedling". Han har inte närmare preciserat sin metod, men han anger klart att det är viktigt att inte bara forska om kulturförmedlaren som person och om hans samtid, utan också att inkludera material och rum. Hur såg (den översatta) boken ut? På vilka ställen blev den såld? Var uppräktade kulturförmedlaren den text som hen introducerade? I vilka kulturella, nationella rum? Vilken språklig och kulturell resa gjorde texten?

Dubois hänvisar dock inte till Espagne, utan till några andra tidigare forskare i sin forskningsöversikt från 1989. Hon anser att man inom jämförande litteraturvetenskap har bedrivit alldeles för lite forskning om kulturförmedling. Hon nämner Paul van Tieghems *La littérature comparée* (1931) där han behandlar olika slags kulturförmedling. Hon uppmärksammar även termen "flair", som betecknar en egenskap som en kulturförmedlare, enligt Paul van Tieghems son, Philippe van Tieghem, också komparatist, bör ha (Dubois 1989, 10). Denna "flair" är förmågan att upptäcka det som är värt att förmedlas och som kan ge nya impulser till den egna kulturen. Det är en tankegång som hamnar Even-Zohar, vars namn inte nämns av Dubois, utvecklad på 1980-talet. Dubois diskuterar däremot andra forskare som velat studera kulturförmedlingsprocess, till exempel Dionyz Durisin som 1972 efterlyste "ett studium av den litterära förmedlarrollen" (Dubois 1989, 6). Syftet med Dubois avhandling var att visa vilken slags kulturförmedlare Algot Ruhe var, vilka författare han hittade med sin "flair" och sin "öppenhet för kultur" (Dubois 1989, 11). Med hennes plädering för mer forskning i fenomenet kulturförmedlaren visade Dubois att hon

själv också hade "flair", en känsla för ett forskningsfält som skulle utvecklas till fullo först på 1990- och 2000-talen.

Nu har Dubois efter många år kommit med en ny studie – till stor del baserad på avhandlingen – om läsa- ren, författaren, tänkaren och resenären. Sedan följer tre kapitel där hans relation till tre författare står i centrum: August Strindberg, Henri Bergson och Marcel Proust. De sista två kapitlen behandlar Ruhes politiska ställningstaganden, respektive hans besvikelse över mottagandet av hans verk. I "Bygga broar med brev", ett kort slutkapitel, skriver Dubois om betydelsen av brev för forskningen om ett liv som Ruhes. I slutet av boken finns översikter över de artiklar som Ruhé skrev i tidningar och tidskrifter, böcker, broschyter, översättningar och en översikt av medlemskap i föreningar.

Att det inte finns noter med i *Den stora läsaren* gynnar läsbarheten, men ibland skulle man vilja veta vilka källor Dubois använder. Redan på första sidan i inledningen får man denna känsla: "den svenske europén Algot Ruhe" är en beteckning som omedelbart för tankarna till Georg Brandes, som ju kallades för den stora europén. Många forskare har skrivit om detta, till exempel Bertil Nolin som skrev en utförlig studie om Georg Brandes 1976.

I första kapitlet, "En läsktig gosse från Lund", beskrivs Ruhes uppväxt och utveckling. Vad läste Ruhe som ung och vad fascinerade honom? Det var bland andra Tegnér och den unge Goethe. På 1880-talet skulle han komma i kontakt med Darwins idéer. Dubois nämner sällighetsdebatten och radikala författare, men benämner inte strömningen som skulle bli känd i litteraturhistorien under rubriken "Det moderna genombrottet". Påfallande är att det aldrig är tal om Victoria Benedictsson, trots att Ruhe bodde i Lund. Fanns det ingenting skrivet om henne i Ruhes brev eller dagböcker? Att hon skrev om ämnen som intresserade Ruhe stöds av följande citat ur dagboken, om läkningen farattinnan Elma Juel Hansen: "En modig kvinnobok. Det är något för oss här hemma. Vi med vår indignationslitteratur böra se och lära av vad en dansk kvinna vågar" (24). Både Hanssens roman och Benedictssons *Pengar* (1885) handlar om hur flickor blir dåligt informerade om vad äkenskap innebär. Huruvida Ruhe rubricerar *Pengar* som "indignationslitteratur" ger Dubois inga upplysningar om.

Efter Lund blir det många utlandsvisningar för Ruhe och Dubois har hittat många resbrev där han kommenterar vad han ser, hör och erfar. Han

reser framför allt till Frankrike, år 1889 till Paris för att besöka Världsausställningen, där de franska kolonierna lyfts fram i paviljongen *Village Nègre*. Dubois anser det märkligt att Ruhe inte reagerar negativt på detta utan anser att fransmännen var "duktiga kolonisatörer" (31). Men detta var vid den tiden det allmänna synsättet, vilket inte betyder att vi inte ska vara kritiska mot sådana utlåtanden. Ännu år 1911 kommenterar den holländska feministpionjären Aletta Jacobs (1854–1929) i sin reseschildring från Norra Skandinavien att de svenska samerna (med hennes ord: lappar) liknade apmanniskor.

Efter Parisbesöket skulle Ruhe vara fäst vid Paris och Frankrike. Han skulle lära sig många språk, i synnerhet franska, som skulle bli hans favorit- språk. Han utbildade sig till tandläkare och efter en vistelse i Köpenhamn bosatte han sig i Lyon för att arbeta där. Om hans tid i Lyon och hur han kom i kontakt med kretsar där litteratur och kultur var viktiga samtalssämnen berättas i andra kapitlet. Avsnittet om Ruhes liv i Lyon ger en spännande inblick i det litterära livet och hur Ruhe började skriva om nordiska författare för den franska publiken. Han fick entusiastiska reaktioner. Vid ett tillfälle då en av hans essäer högläses fick Ruhe veta att han gjort stor succé: "Hans taliga auditorium röttnade inte på honom utan bad honom vid flera tillfällen att han skulle komma tillbaka till staden och berätta om sitt land, sin kultur och därmed sätta Skandinavien på den europeiska kartan" (77).

Även om äkenskapet med Sophie Lucie Andrup berättas, men inte allt. Så anges till exempel att de "planerade ett kamratskap, som man vid denna tid gärna talade om" (36), men Dubois ger ingen kontext till varför det skulle ha varit populärt vid den tiden, en svaghet som förekommer ofta i studien. Sakter och ting tangeras men man får inte några vidare förklaringar. I strycket om hustruns svärmor, som slutligen skulle göra att hon tog sitt liv, hade Karin Johansson spännande studie *Den mörka kontinenten. Kvinna, medicin och fin-de-siècle* (1994) kunnat utgöra ett bra bakgrundsmaterial. Det finns även andra viktiga studier som hade kunnat bli ett perfekt stöd till Dubois resonemang, bland annat om Lyon och förhållanden till Paris som också då var den västerländska kulturens huvudstad. Här hade Dubois kunnat hänvisa till Pascale Casanovas *La république mondiale des lettres* från 1999.

Tillbaka i Sverige 1896 bosatte sig Ruhe och hustrun i Stockholm. Ruhe skulle dock länge behålla kontakterna med vänner i Lyon. I kapitlet

"Stockholmare quand même" läser vi hur Ruhe etablerar sig som kritiker, författare, översättare och som kulturpersonlighet. Dubois behandlar en tämligen lång period, 1896–1917, under vilken Ruhe kommer att förlora sin första hustru, gifta om sig med Hedwig Wikström, få barn, skilja sig och flytta 50. Utlandsvisningar, framför allt i Paris, förekom också. Ruhe etablerade sig som författare, fast man ansåg att han var bättre på noveller än på romaner. Mycket intressant som tidsdokument är Ruhes roman *Den förjurnade frukten* från 1910 "som behandlar den ogifta moderns situation, abort och födel- sekontroll" (106). Här kommer omedelbart Hjalmar Söderbergs *Doktor Glas* (1905) i tankarna, den mycket omtalade romanen om liknande situationer, men Dubois nämner inte Söderberg. Ett annat intressant inslag i detta kapitel är Dubois beskrivning av mottagandet av de dramer som Ruhe publicerade 1907. Han hade svårt att få dem uppförda och fick mycket blandad kritik. År 1917 fylde Algot Ruhe 50 år. John Landquist skrev en vacker hyllning i tidskriften *Litum*. Men så skriver Dubois: "dessa skall ihågkommas när man snart skall se samme man kritisera Ruhe på ett mycket hälskärtsamt" (113).

I de följande tre kapitlen behandlar Dubois tre författare som var viktiga för Ruhes utveckling och ställning inom det svenska litterära fältet, författare för vilka Ruhe fungerade som ett fint exempel på en kulturförmedlare. Det fjärde kapitlet, "Möte med människan August Strindberg", börjar år 1899, då Ruhe ser Strindberg för första gången, och slutar 1909, året för deras sista möte. Dubois skildrar hur de började umgås med varandra, hon skriver om deras samarbete, utbytet av alster, diskussioner om till exempel Otto Weinigers genusankar och sedan det ganska odramatiska slutet på samarbetet och den kollegiala vänskapen. Det är ett nytt perspektiv som Dubois bjuder. I andra beskrivningar brukar ju Strindberg stå i fokus; här är det Ruhes perspektiv som ger oss nya insikter, men också frågor. Som tidigare uppmärksammas har Dubois en benägenhet att observera något men inte ge en närmare förklaring. Hon nämner till exempel att Ruhes debutbok *Bakom fasaden* blev översatt till spanska 1912 och tycker att det är "något överraskande" (119). Varför det är överraskande kommer vi inte att få veta. Kanske var det en översättning via franska? Var det en spansk kulturförmedlare som ville introducera Ruhe?

Det som Strindberg och Ruhe hade gemensamt var kärleken till den franska litteraturen.

Strindberg trodde att Ruhe skulle kunna hjälpa honom med förhandlingar om franska översättningar. Dubois beskriver mycket fint hur det uppstod en kollegial vänskap mellan Ruhe och Strindberg. Det finns också en passage som tydliggör att Strindberg var en ensam man, en person som man inte kunde göra sällskap med. Ruhe planerade en resa till Frankrike 1908 och Strindberg undrade om han skulle kunna följa med: "Naturligtvis blev det uppståndelse bland vännerna i Lund. Hur kunde Ruhe vara så oförskämd att avläsa resesällskap med Strindberg?" (135). Men Strindberg drog sig tillbaka. Nästa år, 1909, skulle bryningen ske i samband med hyllningstället av unga arbetare. Dubois anser att det finns mycket som är gåtfullt i breven och i Ruhes minnesanteckningar om bryningen. Det handlade om en rad telefonsamtal och om Strindbergs reaktioner. Dubois skriver: "han förtiger Strindbergs obehagliga uppförande mot Zeth Höglund vilket ju kunde ha varit anledningen till bryningen med Strindberg. Samtidigt visar han sig tacksam och glad åt den ganska exklusiva inbjudan till föreläsningen på Intiman. Det hela går inte ihop." (142) Men enligt Dubois kom det aldrig till en öppen konflikt eftersom det skulle ha stridit emot Ruhes natur. Och därför blandade sig Ruhe aldrig in i Strindbergsfejden. Kapitlet avslutas med en genomgång av Fanny Falkners och Ruhes gemensamma arbete med utgivningen av hennes minnen av Strindberg. Hon ville berätta och Ruhe skulle skriva. Boken publicerades under Falkners namn och först 1967 avslöjades att det var Ruhe som i själva verket hade skrivit minnesboken om Strindberg. Även i detta sammanhang funderar Dubois över varför Ruhe bröt med Strindberg och varför han helt plössligen verkade förlora intresset för honom.

I nästa kapitel presenteras Ruhe ännu tydligare som kulturförmedlare och det berättas ingående om hur han så småningom osynliggjordes som den franske filosofen Henri Bergsons introduktör. Ruhe arbetade länge med introduktion och översättning av Bergsons verk, men det skulle bli John Landquist som blev känd som Bergsons introduktör.

Under den tid då Ruhe bodde i Paris 1904 gick han och lyssnade på Bergsons föreläsningar, men han hade anämligen hört talas om honom tidigare. Ruhe skulle träffa Bergson personligen först efter det att han redan hade översatt ganska mycket av filosofens verk. Det var hösten 1913 i Paris. Här uppmärksammar Dubois – och hon gör det inte ofta

– Ruhes översättningar. Hon påpekar att Ruhe skapade "ett hundratals termer på svenska för att återge Bergsons text" (157). Ruhe inte bara översatte Bergsons verk, utan skrev även essäer och artiklar. Han var också mycket aktiv i kampanjen för att Bergson skulle få Nobelpriset i litteratur. Ruhe författade en monografi – *Henri Bergson. Tänk-sättet Bergson i dess grunddrag* (1914) – som även utkom på engelska samma år.

Under kriget upplöstes kontakten mellan Ruhe och Bergson, men 1919 återknöts den och 1921–1922, under en längre Parisvistelse för Ruhe, träffades de regelbundet och diskuterade översättningsarbetet. År 1927 fick Bergson åttioårig Nobelpriset och det blev början till det som Dubois kallar Landquists "medvetna uteslutande" (189) av Ruhe som Bergsons introduktör och översättare. Landquist publicerade med anledning av Nobelpriset en bok – *Henri Bergson* – där Ruhe inte nämndes alls. År 1949 nämndes Ruhe i en artikel av Hjalmar Sundén visserligen som översättare, men det hänvisas inte till Ruhes andra verk, till exempel monografin. Inte heller i en bibliografi över svenska Bergsonarbeten finns Ruhes monografi med. Bibliografin sammansätts av John Landquist och Dubois skriver irriterat: "Ruhe var väl denna tidpunkt redan död så denna föga kollegiala hållning gav endast vetenskapen en törn!" (189 f).

Nästa kapitel handlar om Ruhe och Proust. Kulturförmedlaren Ruhe uppträcker Marcel Proust av slump då han läste en intervju i tidningen *Le Temps* i samband med utgivningen av romanen *Du côté de chez Swann*. Ruhe blev aldrig Prousts översättare men väl introduktör. Han skrev långa artiklar om Proust och om hur denne kunde placeras i fransk litteraturhistoria. Det som Ruhe också gjorde var att skriva om Proust i sin roman *Under kärlekens vingpets* (1923), där Ruhes alter ego Vincent samtalat med en författare som kallas herr de Laume. Det är ett fint exempel på intertextualitet. Delen om mötet med Proust som ändigen kunde arrangeras samt om deras samtal är spännande. Det gäller också Dubois beskrivning av hur hon spårade Algor Ruhe i romanen *Sodome et Gomorre II* där han för övrigt nämns som "den norske filosofen". Hon frågar sig varför Ruhe inte tydligare har anggett att han skrev om Proust (och Bergson) i sin roman *Under kärlekens vingpets*.

De följande två kapitlen belyser andra aspekter av Algor Ruhe. I sjunde kapitlet, "Ruhes politiska ställningsuttagande", spelar Ruhes position under

första världskriget en roll. Ruhe skrev anonymt artiklar i *Dagens Nyheter* om de stridande makterna eftersom han hade en tysk informant som tidningen ville skydda. Men tidningen ville också undvika att artiklarna skulle uppfattas som partiska eftersom Ruhe var "känd som varmt franskvänlig" (233 f). Efter andra världskriget och Ruhes död var det Landquist som uppenbarade att det var Ruhe som hade skrivit artiklarna.

Ruhe översatte texter av tyskar som var kritiska mot det egna landets politik och som ivrade för fred, till exempel den tyske filosofen Walter Rathenau. Rathenau insatser för fred väckte hat i Tyskland och han mördades i Berlin 1922. Ruhe recenserade också Lucien Maury's *Le nationalisme suicidaire et la guerre 1914–1918*. Enligt Dubois gjorde Ruhe detta på ett försiktigt sätt och det skulle ha varit intressant att få veta hur detta försiktiga sättet kom till uttryck. Men därom inget. En annan aktivitet under kriget var grundandet av den kordivade tidningen *Cyranus*. Det var ett försök av Ruhe att informera svenska om utrikespolitiska frågor. Men, skriver Dubois, hans "politiska ställningsuttaganden var nog snarare betingade av hans avsky för kriget än ett positivt intresse för politik" (249). I detta kapitel tydliggörs igen att Landquist på 1950-talet skildrade Ruhe på ett negativt sätt och Dubois försvaret Ruhe än en gång: "Men man undrar varför en allmänt känd och aktad person som Landquist kunde tillåta sig att framsälla en person, egentligen en kollega, i så ofördelaktig dager och det nära tio år efter dennes bortgång." (246 f).

Det åttonde kapitlet i Dubois studie ger oss en översiktning. Hon berättar om Ruhes roman *Sadome i vår dröm* (1927). Det är ett slags science fiction-roman eller utopisk berättelse som börjar med en färd med en så kallad flygbåt från Norrland till Stockholm. Romanen har som huvudperson piloten Felix Tallrot som är medlem i rörelsen Himladyrkarna. Det förekommer även beskrivningar av hur trafiken går och av cykelbanor: "Trafiken är ordnad så att folks gåmaskiner skall få plats på trottoarerna, men under marken finns underjordiska tåg som också kan transportera bilar. Det redan då kända trafikproblemet kring Slussen har lösts och man kan framtida av både Mälarens och Salsjöns vattenyor." (255) Dubois ger en fängslande beskrivning av romanens drömda stad.

Det sista kapitlet, "Bygga broar med brev", är som ovan nämnts en redogörelse av brevens betydelse för Dubois studie, en bekräftelse på hur viktigt studiet av brev är för att kunna teckna ett liv

som Ruhe. En fråga återstår dock: hur var det med minnesrumna? Hade de inte kunnat inkluderas för att ge en bild av hur omvärlden värderade Ruhe vid hans bortgång, framför allt eftersom Dubois på ett klargörande sätt beskrivit hur John Landquists försökt förpassa Ruhe till kulturhistorisk glömska.

Några formella punkter: I hela boken finns det ställen där citat på franska inte översatts till svenska (64, 117, 222, 225, 248). På andra ställen, till exempel på sidorna 216 och 217, finns det dock översättningar. Men det finns också ett citat endast på svenska som nog är en översättning av det franska originalet ur ett brev från Besnard till Ruhe (79). När det gäller strukturen finns det ibland tidshopp och upprepningar, men det är resultatet av att välja ett tematiskt ordnande av det stora material som Dubois haft till sitt förfogande.

Bortsett från dessa och några andra brister har Dubois med denna studie om Algor Ruhe uppfyllt ett av villkoren för studier av kulturförmedling: att uppräcka och beskriva okänt och nytt material om kulturförmedlare och hans arbete, samt, nationella och internationella nätverk. Det är verkligen en bok som ger "en tydlig bild av Ruhe som en persons utveckling" (10). Material och rum, men framför allt människan och kulturförmedlaren Algor Ruhe lyfts fram på ett förtäffligt sätt.

Petra Broomans

Emelie Enckell, *Olof Enckells liv i centrum av en kulturrepök*. Schildts & Söderströms. Helsingfors 2015.

Den grå eminenansen i nätverket av finländska modernistprofiler, Olof Enckell (1900–1989), har fått en egen biografi, skriven av dottern Emelie Enckell: *Olof Enckells liv i centrum av en kulturrepök*. Någon egentlig modernist som författare var Olof Enckell inte. Men han var en centralfigur inom modernismen; han beskrev den i lärda studier och i uppsatser om Edith Södergran, Hagar Olsson och Elmer Diktonius, han umgicks och korresponderade med modernister i Finland och i Sverige och han var bror till modernisten Rabbe Enckell. Hans studier i den tidiga modernismen i Finland har haft mycket stor betydelse för den nordiska forskningen och fortfarande hänvisar man till hans verk.

Den tre år yngre brodern Rabbe Enckell hade stort inflyande på den unge Olof Enckells, till en början vacklande, hållning till modernismen un-